

بررسی تطبیقی شیوه های جمع آوری کتابهای حدیثی

مؤلف

نسرین کردفراد

مدرسنامه
عنوان و نام پدید آور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
یادداشت
موضوع
موضوع
شماره افزوده
شماره افزوده
به بندی کنگره
به بندی کنگره
شماره شناسی ملی

کرد نژاد، سرین، ۱۳۵۰ -
بررسی تطبیقی شیوه های جمع آوری کتابهای جدیدی / سرین کرد نژاد
قم، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۰
۲۹۶ ص
978-964-304-502-9
فبیا
کتابنامه: ص. ۲۷۱ - ۳۹۰
احادیث: - تدوین
احادیث: - تدوین - تاریخ
سازمان تبلیغات اسلامی، پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام
سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل
BP ۱۰۶/۵/۴۰۳ ۱۳۹۰
۲۹۷/۲۹
۲۲۲۲۵۰۹۰

شرکت چاپ و نشر بین الملل

نام کتاب: بررسی تطبیقی شیوه های جمع آوری
کتابهای جدیدی

مؤلف: سرین کرد نژاد

با همکاری: پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۱

لیتوگرافی: اندیشه

چاپ و صحافی: اندیشه

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

طرح جلد: پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام

مسئول تولید: شریف شایسته

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۵۰۲-۹



انتشارات پژوهشکده باقرالعلوم

دفتر مرکزی:

تهران: میدان استقلال

سعدی جنوبی - پلاک ۳ -

طبقه سوم

تلفن: ۳۳۲۲۹۵۹ - ۰۲۱

نمابر: ۳۳۱۱۸۶۰۲

فروشگاه مرکزی:

میدان فلسطین - صنع

شمال شرق، پلاک ۴ و ۵

تلفن: ۸۸۹۲۱۹۸۰ - ۰۲۱

نمابر: ۸۸۹۰۳۸۴۳

E-mail:

intlpub@intlpub.ir

www.intlpub.ir

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، اقتباس در گویمه در مستندنویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.



فهرست مطالب



سخن پژوهشگرده	۱۵
پیشگفتار	۱۷

فصل مقدماتی: حدیث و تاریخچه آن

۱- اهمیت حدیث و تدوین آن	۲۱
۲- نگاهی به تاریخچه تدوین حدیث	۲۴
۲/۱. تاریخ تدوین حدیث شیعه	۲۴
۲/۲. تاریخ تدوین حدیث اهل سنت	۲۷

فصل نخست: شیوه‌های تدوین کتاب‌های حدیث بر اساس سبک نگارش

۱. اصل	۳۳
۱/۱. درآمد	۳۳
۱/۲. تعریف اصل	۳۴
۱/۳. تعداد اصول	۳۷

- ۱/۴. زمان تألیف اصول ۴۱
- ۱/۵. نسخه‌های خطی اصول ۴۲
- ۱/۶. کتاب‌شناسی ۴۴
- ۱- الذریعه فی تصانیف الشیعه؛ شیخ آقا بزرگ تهرانی ۴۶
- ۲- دایرة المعارف بزرگ اسلامی؛ زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی ۴۶
- ۳- دایرة المعارف الاسلامیه الشیعه؛ حسن الامین ۴۶
- ۴- مقاله الاصول الاربعه؛ اتان کلبرگ ۴۷
- ۵- پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه، دکتر مجید معارف ۴۸
- ۶- مقدمه «المعجم المفهرس للفاظ احادیث بحار الانوار» ۵۰
- ۱/۷. معرفی برخی از اصول موجود ۵۱
- اصل زید زرّاد ۵۱
- اصل زید نرسی ۵۲
- اصل ابوسعید عبّاد بن یعقوب عصفری ۵۳
- اصل جعفر بن محمد بن شریح حضرمی ۵۴
- اصل محمد بن مثنیٰ حضرمی ۵۵
- اصل حسین بن عثمان بن شریک بن عدی عامری ۵۵
- اصل درست بن ابی منصور محمد واسطی ۵۶
- اصل علاء بن رزین قلا ۵۷
- اصل سلیم بن قیس هلالی ۵۸
۲. جزء نویسی ۵۹
- ۲/۱. پیشینه جزء نویسی ۶۰
- ۲/۲. کتاب‌شناسی جزء ۶۱
- ۲/۳. معرفی برخی از این آثار ۶۷
- ۳- مصنفات ۷۰

۳/۱. پیشینه و سیر تاریخی مصنفات	۷۰
۳/۲. کتاب شناسی	۷۰
- مصنف عبدالرزاق صنعانی (م ۲۱۱ ق)	۷۲
- المصنف فی الاحادیث والآثار	۷۳
۴- ناسخ و منسوخ	۷۴
۴/۱. پیشینه نگارش ناسخ و منسوخ	۷۵
۴/۲. کتاب شناسی	۷۶
معرفی و بررسی محتوایی برخی از آثار یاد شده	۷۷
۵- مسانید	۸۰
۵/۱. آغاز مسند نویسی	۸۱
۵/۲. کتابشناسی مسانید	۸۲
الف) مسانید شیعه	۸۳
ب) مسانید اهل سنت	۸۹
معرفی برخی از مسانید یاد شده	۹۱
ویژگی‌های مسند ابن راهویه:	۹۲
۶- نوادر	۹۶
۶/۱. پیشینه نوادر	۹۷
۶/۲. کتاب شناسی	۹۸
معرفی برخی از آثار یاد شده	۱۰۰
۷- اربعین نویسی	۱۰۵
۷/۱. پیشینه اربعین‌نگاری	۱۰۵
۷/۲. کتاب شناسی اربعینات	۱۰۶
معرفی برخی از کتب «اربعین» اهل سنت	۱۱۷
۸- عوالی	۱۲۰

- پیشینه و سیر نگارش عوالی ۱۲۱
- ۹- علل ۱۲۸
- ۹/۱. پیشینه و شیوه‌ی تنظیم کتب «علل» ۱۲۹
- ۹/۲. کتاب شناسی ۱۳۰
- ۱۰- مختلف الحدیث و مشکل الحدیث ۱۳۷
- ۱۰/۱. پیشینه علم مختلف الحدیث ۱۳۸
- ۱۰/۲. مشکل الحدیث و وجوه تفاوت آن با مختلف الحدیث ۱۳۹
- ۱۰/۳. کاربرد مشکل الحدیث و مختلف الحدیث ۱۴۱
- ۱۰/۴. کتاب‌شناسی مختلف الحدیث و مشکل الحدیث ۱۴۲
- شناسایی برخی از این آثار ۱۴۳
- ب) اهل سنت ۱۴۶
- اما معرفی بعضی از این آثار ۱۴۷
- ۱۱- غرائب ۱۴۹
- ۱۱/۱. تاریخچه غریب الحدیث ۱۵۱
- ۱۱/۲. کتاب‌شناسی ۱۵۲
- ۱۲- جوامع حدیثی ۱۵۸
- کتاب‌شناسی و سیر تاریخی شکل‌گیری جوامع ۱۵۹
- کافی ۱۶۰
- ویژگی‌های کتاب کافی ۱۶۱
- تبصره ۱۶۲
- من لا یحضره الفقیه ۱۶۴
- تهذیب الاحکام فی شرح المقننه و الاستبصار فیما اختلف من الاخبار ۱۶۵
- ویژگی‌های کتاب تهذیب الاحکام ۱۶۷
- ۱- وافی ۱۶۸

۱۶۹.....	ویژگی های کتاب «وافی»
۱۷۰.....	۲- بحار الانوار
۱۷۲.....	ویژگی های کتاب بحار الانوار
۱۷۳.....	۳- تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه
۱۷۴.....	ویژگی های کتاب وسائل الشیعه
۱۷۶.....	ویژگی های «جامع احادیث الشیعه»
۱۸۳.....	۱۳- صحاح
۱۸۵.....	۱۳/۱. پیشینه پیدایی «صحاح»
۱۸۶.....	۱۳/۲. کتاب شناسی صحاح
۱۹۰.....	بررسی محتوایی برخی از صحاح اهل سنت
۱۹۷.....	۱۴- مراسیل
۱۹۹.....	۱۴/۱. حکم حدیث مرسل
۱۹۹.....	نخست) عدم حجیت مراسیل به طور مطلق
۱۹۹.....	دوم) حجیت مراسیل به طور مطلق
۱۹۹.....	سوم) قول به تفصیل
۲۰۰.....	۱۴/۲. پیشینه مرسل نویسی
۲۰۰.....	۱۴/۳. کتاب شناسی مراسیل
۲۰۳.....	۱۵- مستخرجات
۲۰۳.....	۱۵/۱. فوائد مستخرجات
۲۰۴.....	۱۵/۲. تاریخ پیدایی مستخرجات
۲۰۴.....	۱۵/۳. کتاب شناسی
۲۰۷.....	۱۶- مُصَحَّف و مُحَرَّف
۲۰۹.....	۱۶/۱. پیشینه جمع آوری روایات مُحَرَّف و مُصَحَّف
۲۰۹.....	۱۶/۲. کتاب شناسی تصحیف و تحریف

- ۱۷- امالی ۲۱۶
- ۱۷/۱. فرق امالی با اصل ۲۱۷
- ۱۷/۲. پیشینه امالی نویسی ۲۱۷
- ۱۷/۳. کتاب‌شناسی امالی ۲۱۸
- روش شیخ صدوق؛ در تحدیث امالی ۲۲۰
- روش شیخ مفید در تحدیث امالی ۲۲۱
- معرفی برخی از آثار یاد شده ۲۲۵
- روش تحدیث احادیث ۲۲۵
- شیوه این حجر در تحدیث احادیث ۲۲۶
- ۱۸- معاجم ۲۲۷
- ۱۸/۱. فرق معاجم با کتاب‌های اطراف ۲۲۷
- ۱۸/۲. پیشینه معجم نویسی ۲۲۸
- ۱۸/۳. شیوه تنظیم معجم‌ها ۲۲۹
- ۱۸/۴. کتاب‌شناسی معجم‌ها ۲۳۰
- معرفی برخی از آثار یاد شده ۲۳۲
- معرفی برخی از آثار یاد شده ۲۳۷
- ۱۹- مسلسلات ۲۴۰
- ۱۹/۱. پیشینه و سیر نگارش مسلسلات ۲۴۱
- ۱۹/۲. کتاب‌شناسی «مسللات» ۲۴۲
- ۲۰- اطراف نویسی ۲۴۹
- ۲۰/۱. پیشینه اطراف نویسی ۲۵۰
- ۲۰/۲. فوائد کتاب‌های اطراف ۲۵۲
- ۲۰/۳. کتاب‌شناسی اطراف ۲۵۳
- ۲۱- مستدرکات ۲۵۶

۲۵۶	کتاب‌شناسی و پیشینه «مستدرکات»
۲۶۳	- مستدرک الاخبار الدخيلة
۲۶۶	۲۲- موضوعات
۲۶۸	۲۲/۱. پیشینه تدوین موضوعات
۲۶۹	۲۲/۲. کتاب‌شناسی
۲۷۶	معرفی برخی از آثار یاد شده
۲۸۱	۲۳- کتب تخریج
۲۸۲	۲۳/۱. تاریخ پیدایی کتب «تخریج»
۲۸۳	۲۳/۲. کتاب‌شناسی تخریج
۲۸۵	معرفی برخی از کتاب‌های «تخریج»
۲۸۹	۲۴- مُدْرَج
۲۹۰	کتاب‌شناسی
۲۹۲	۲۵- مشهورات
۲۹۴	۲۵/۱. پیشینه تألیف مشهورات
۲۹۴	۲۵/۲. کتاب‌شناسی
۲۹۵	معرفی برخی از آثار یاد شده
۲۹۷	۲۶- زواید
۲۹۸	کتاب‌شناسی و تاریخچه پیدایی زواید
۲۹۹	۲۷- متواترات
۳۰۱	کتاب‌شناسی و پیشینه گردآوری احادیث متواتر
۳۰۲	معرفی اجمالی برخی از آثار یاد شده
۳۰۴	۲۸- احادیث قدسی
۳۰۶	۲۸/۱. پیشینه جمع‌آوری احادیث قدسی
۳۰۷	۲۸/۲. کتاب‌شناسی احادیث قدسی

- ۳۰۷..... روش نقل حدیث در دسته اول
- ۳۰۸..... روش نقل احادیث دسته دوم
- ۳۱۳..... فصل دوم: شیوه‌های تدوین کتاب‌های حدیث
- ۳۱۳..... براساس موضوع و محتوا
- ۳۱۳..... ۱- سنن نویسی (احادیث فقهی) و پیشینه آن
- ۳۱۴..... کتاب‌شناسی
- ۳۱۶..... بررسی محتوایی برخی از سنن
- ۳۲۱..... ۲- سیره‌نویسی و پیشینه آن
- ۳۲۲..... - کتاب‌شناسی
- ۳۲۷..... معرفی برخی از آثار یاد شده
- ۳۳۴..... معرفی برخی از آثار یاد شده
- ۳۳۷..... ویژگی‌ها و مزایای کتاب
- ۳۳۷..... ۳- جمع احادیث اخلاقی - تربیتی و مواعظ
- ۳۳۸..... ۳/۱. پیشینه جمع‌آوری احادیث اخلاقی و مواعظ
- ۳۳۹..... ۳/۲. کتاب‌شناسی
- ۳۴۱..... بررسی محتوایی برخی از کتب یاد شده
- ۳۵۲..... ۴- مناقب نویسی
- ۳۵۳..... ۴/۱. پیشینه مناقب‌نویسی
- ۳۵۴..... ۴/۲. کتاب‌شناسی
- ۳۵۹..... بررسی محتوایی برخی از آثار یاد شده
- ۳۶۷..... بررسی محتوایی برخی از آثار یاد شده
- ۳۷۳..... ۵- احادیث طبی
- ۳۷۴..... ۵/۱. پیشینه جمع‌آوری حدیث طبی
- ۳۷۵..... ۵/۱. کتاب‌شناسی

۳۸۱.....	معرفی برخی از آثار یاد شده:
۳۸۲.....	۶- موسوعه نگاری و پیشینه آن
۳۸۴.....	کتاب‌شناسی
۳۸۶.....	بررسی محتوایی برخی از آثار یاد شده
۳۹۲.....	معرفی برخی از آثار یاد شده
۳۹۸.....	۷- فتن و ملاحم
۳۹۹.....	پیشینه‌ی گردآوری احادیث فتن و ملاحم
۴۰۴.....	معرفی برخی از آثار یاد شده
۴۰۵.....	ویژگی‌های کتاب
۴۰۸.....	۸- اعتقادات
۴۰۸.....	۸/۱ پیشینه گردآوری احادیث اعتقادی
۴۱۰.....	۸/۲ کتاب‌شناسی
۴۱۲.....	معرفی برخی از کتب یاد شده
۴۱۵.....	ترتیب مطالب کتاب
۴۱۶.....	ویژگی‌های کتاب
۴۱۹.....	معرفی برخی از آثار یاد شده
۴۲۰.....	ویژگی‌های این کتاب
۴۲۴.....	۹- ترهیب و ترغیب
۴۲۴.....	۹/۱ پیشینه تألیف کتب ترغیب و ترهیب
۴۲۵.....	۹/۲ کتاب‌شناسی
۴۲۶.....	بررسی محتوایی کتب یاد شده
۴۳۰.....	بررسی محتوایی برخی از آثار یاد شده
۴۳۲.....	۱۰- تفاسیر روایی و پیشینه آن‌ها
۴۳۳.....	۱۰/۱ تفاوت تفسیرهای روایی اهل تسنن و شیعه

- ۴۳۴ ۱۰/۲. کتاب‌شناسی
- ۴۳۶ بررسی روش تفسیری و محتوایی برخی از آثار یاد شده
- ۴۳۹ ویژگی‌های تفسیر
- ۴۴۰ روش تفسیری مؤلف
- ۴۴۱ روش تفسیری مؤلف
- ۴۴۳ - معرفی و بررسی روش تفسیری برخی از آثار یاد شده
- ۴۴۴ روش تفسیری مؤلف
- ۴۴۶ روش تفسیری سیوطی
- ۴۴۶ ۱۱. کتاب‌های دعا و زیارت
- ۴۴۸ ۱۱/۱. پیشینه و سیر تاریخی کتب ادعیه و زیارات
- ۴۴۹ ۱۱/۲. کتاب‌شناسی
- ۴۵۱ معرفی برخی از کتب یاد شده
- ۴۶۰ معرفی برخی از آثار یاد شده
- ۴۶۲ ۱۲- احادیث ادبی
- ۴۶۳ ۱۲/۱. پیشینه گردآوری احادیث ادبی
- ۴۶۴ ۱۲/۲. کتاب‌شناسی
- ۴۶۵ معرفی برخی از آثار یاد شده
- ۴۷۰ معرفی برخی از آثار یاد شده
- ۴۷۳ نتیجه‌گیری
- ۴۷۷ فهرست منابع
- ۴۹۶ ب) مقالات

سخن پزوهشگده

«سنت» پس از قرآن دومین منبع احکام دینی و شناخت معارف دین به شمار می‌آید که از جمله کارکردهای عمده آن تبیین و تفسیر کلیات قرآن است. پاسخ‌گویی سنت - در تمام عرصه‌های معرفت و شناخت دین - در کنار قرآن؛ نشان‌گر اهمیت و جایگاه بلند آن است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام به تعلیم و انتشار آموزه‌های روایی و ثبت و ضبط آنها اهتمام ویژه‌ای داشتند. کوشش عموم صحابه، تابعان و شاگردان ائمه علیهم السلام در فراگیری و نشر آن، به رغم ممانعت از کتابت و تدوین حدیث طی سده نخستین که در تاریخ حدیث اهل سنت رقم خورد، نیز حکایت‌گر نقش و جایگاه سنت و حدیث است.

از جمله مباحث موجود در علم حدیث بررسی شیوه‌ها و اهداف جمع‌آوری و تدوین حدیث است که آگاهی از آن بسیار مورد توجه حدیث‌پژوهان و محدثان قرار داشته و دارد؛ زیرا بررسی چگونگی جمع‌آوری کتاب‌های حدیثی، سبب خواهد شد تا نحوه شکل‌گیری حدیث، گویا و از هر گونه ابهامی به دور بوده و منابع و مصادر روایی از اعتبار برخوردار گردند. اما در صورتی که در تدوین حدیث

ابهامی وجود داشته باشد ممکن است شبهات زیادی در ذهن آدمی بوجود آید و میراث حدیث شیعه همراه تاری و تیرگی گردد بدین جهت محدثان بزرگوار، هم‌زمان با تدوین حدیث، بر چگونگی و شیوه تدوین آن نیز اهتمام داشته و دهها اثر در این باره فراهم آورده‌اند.

کتابی که پیش رو دارید با همت و تلاش محقق ارجمند سرکار خانم نسرین کرد نژاد با هدف بررسی تفصیلی و جامعی از شیوه‌های جمع‌آوری کتاب‌های حدیثی براساس سبک نگارش و نیز براساس موضوع و محتوا تألیف گردیده است. اراده و کوشش این پژوهشگر شایسته تقدیر و سپاس بوده و امید داریم از عنایت ویژه پروردگار بهره مند باشیم.

نکته خاص در اهمیت این اثر را آن جا باید جست که مولف محترم مباحثی در خور توجه و سودمند در ارتباط با راه‌ای از محورهای مهم حدیثی دیگر ارائه نموده است.

بی‌تردید به ثمر رسیدن این پژوهش و غنای علمی آن با کمک و تلاش‌های ارزنده جناب آقای عظیم عابدینی همراه بوده است.

پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام در راستای ترویج علوم و معارف اسلامی انسانی این آثار را به جامعه علمی دینی عرضه کرده و پیشاپیش از انتقادات، نظرات و پیشنهادات صاحب نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌نماید.

پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام

پیشگفتار

گردآوری، نگارش و تدوین حدیث، با هدف حفظ و نگاه داشت آن از زمان رسول خدا ﷺ در میان مسلمانان معمول بوده است و پیامبر ﷺ همواره مسلمانان را به این امر تشویق می فرموده اند. علمای بزرگوار نیز در دوره های گوناگون با پیروی از رسول خدا ﷺ و ائمه اطهار علیهم السلام به جمع آوری و تدوین احادیث پرداخته اند که حاصل تلاش آنان، تألیف هزاران کتاب حدیثی است که در کنار قرآن مجید، مرجع شناخت دین و مصدر تشریع احکام قرار گرفته اند.

با دقت در کتاب های حدیثی به راحتی می توان دریافت که محدثان با توجه به اهداف و سلیقه های متفاوت، شیوه های گوناگونی در تنظیم و تدوین کتاب های حدیثی به کار گرفته اند؛ توجه به سند احادیث، طرق تحمل و املاي احادیث، محتوا و موضوع آن ها، در انتخاب شیوه های تدوین از سوی محدثان مؤثر بوده است. در این نوشتار، این شیوه ها استخراج شده و در دو گروه کلی براساس معیار محتوایی (موضوعی) و شکلی (سبک نگارش) دسته بندی و بررسی شده است.

ویژگی مشترک شیوه های محتوایی این است که مؤلف در هر شیوه به

گردآوری احادیث مربوط به یک موضوع خاص چون فقه، اخلاق، تفسیر، سیره و... پرداخته است و در شیوه‌های شکلی به عواملی غیر از محتوای احادیث چون سند (از حیث ضعیف یا قوی بودن، مرسل و مرفوع بودن و...) و نیز چگونگی نقل و املاي احادیث توجه شده است.

در هر شیوه نخست تعریف و سپس تاریخچه آن به اختصار بیان شده است و در پایان نیز با عنوان «کتاب‌شناسی»، به معرفی کتاب‌های تألیف شده در خصوص آن شیوه خاص توسط عالمان فریقین پرداخته شده است.

منظور از کتاب‌های حدیثی در این نوشتار، مجموعه‌هایی است که حاوی سنت فعلی یا قولی و یا تقریر معصوم است. علاوه بر این، کتاب‌هایی که مؤلف در آن به بررسی یک موضوع خاص تاریخی، اعتقادی و... در قالب احادیث پرداخته و مجموعه روایات آن بخش را در یک چارچوب کلی و منسجم تنظیم نموده، در زمره کتاب‌های حدیثی قرار گرفته است.

با این وصف کتب رجالی و تراجم از محدوده بحث خارج می‌گردد. هم‌چنین کتبی که در آن‌ها احادیثی نقل شده، ولی قصد و غرض اصلی مؤلف، بحث از موضوع‌های دیگری بوده و گردآوری و نقل حدیث هدف قرار نگرفته، کتاب حدیث به شمار نرفته است.

برسوال

قال رسول الله ﷺ في وصيته لعلي عليه السلام: أَعْجَبُ النَّاسِ إِيْمَاناً وَاعْظَمُهُمْ يَقِيناً قَوْمٌ يَكُونُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ لَمْ يَلْحَقُوا النَّبِيَّ ﷺ وَحُجِبَ عَنْهُمْ الْحُجَّةَ فَأَمَتُوا بِسَوَادٍ عَلَى بَيَاضٍ... (من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۳۶: کمال الدین، ج ۱، ۲۸۸: مکارم الاخلاق، ص ۴۴۰: تفصیل وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۹۲: بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۵۵)

حضرت رسول خدا ﷺ خطاب به امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمودند: شگفت‌انگیزترین مردم، کسانی‌اند که ایمانشان برتر و یقینشان کامل‌تر است؛ افرادی در آخر الزمان که نه پیامبر ﷺ را دیده‌اند و نه حجّت [امام] را، در عین حال به سیاهی بر سفیدی (یعنی به آثار و نوشته‌های به یادگار مانده) ایمان می‌آورند.

بدون تردید، پیامبر اکرم ﷺ و اهل بیت وی علیهم السلام به گونه‌های مختلف اصحاب خود را به طور خاص و همه مخاطبان را به نحو عام، به نگارش، حفظ، نشر و تبلیغ احادیث و سنن خویش فرا خوانده‌اند؛ چه اینکه در اندیشه و باور همه مسلمانان، سنت پیشوایان معصوم دینی علیهم السلام، یکی از مهم‌ترین منابع و ادله برای استنباط احکام شرعی و فهم معارف دینی به‌ویژه تبیین آیات قرآنی به شمار می‌رود. به رغم محدودیت‌ها و تضییقات اجتماعی و سیاسی که دستگاه‌های خلافت و حکومت‌های جائر برای ائمه علیهم السلام و اصحاب ایشان به وجود آوردند، همواره شمار زیادی از شخصیت‌های برجسته و ممتاز یعنی راویان فقیه و حافظ اهل بیت علیهم السلام به ثبت و ضبط دقیق سخنان آنان اهتمام ویژه داشتند و همه همت و تلاش خود را برای حفظ میراث علمی و فرهنگی شیعه به کار بردند تا در دوره غیبت معصومان علیهم السلام، دانشمندان و

اندیشمندان اسلامی با دستی پر و غنایی بیش‌تر با تفقه و اجتهاد در متون دینی، پاسخ‌گوی نیازهای علمی، معنوی، اخلاقی و اعتقادی جوامع بشری باشند.

اثر پیش‌رو، تلاشی است ستودنی و ارزشمند برای معرفی پیشینه گهربار تاریخ حدیث اسلامی و مجاهدت‌های گرانقدر و خالصانه‌ای که محدثان و محققان مسلمان و شیعه از صدر اسلام تاکنون از خود نشان داده‌اند، مهم‌ترین ویژگی این مجموعه سودمند که به قلم سرکار خانم نسرین کردنژاد، از دانش‌پژوهان کوشا و علاقمند به مطالعات قرآنی و حدیثی تحریر یافته است، نگرش تاریخی و تطبیقی به آثار حدیثی نویسندگان شیعه و سنی به سبک‌ها و شیوه‌های تدوین و گردآوری کتاب‌های حدیثی است؛ بخش اول، ناظر به مجموعه‌های حدیثی و یا تک‌نگاری‌هایی است که بیش‌تر براساس اسانید روایات و مصطلحات رایج در دانش درایة الحدیث تألیف شده است و بخش دوم اثر نیز عمدتاً ناظر به دسته‌بندی‌های موضوعی و محتوایی احادیث است که متناسب با مقتضیات و اوضاع و احوال مختلف فرهنگی، اخلاقی، اعتقادی، اجتماعی و نیازهای علمی هر دوره‌ای از ادوار تاریخ حدیث فریقین پدید آمده است. به هر حال، امیدوارم کتاب بررسی تطبیقی شیوه‌های جمع‌آوری کتاب‌های حدیثی مورد استفاده همه علاقه‌مندان به پژوهش‌های حدیثی به ویژه دانشجویان گرامی رشته‌های علوم قرآن و حدیث قرار بگیرد؛ از خداوند متعال کامیابی و تندرستی نویسنده محترم را در مسیر رشد و تعالی اندیشه‌های نورانی اهل بیت علیهم‌السلام خواستارم.

من الله التوفیق و علیه التکلان

محمد تقی دیاری بیدگلی - عضو هیأت علمی دانشگاه قم

بیستم جمادی الثانی ۱۴۳۲ هـ ق میلاد صدیقه کبری فاطمه زهرا علیها‌السلام برابر با

سوم خرداد ماه ۱۳۹۰ هـ ش - سالروز فتح خرمشهر